

น้ำน่าน ไม่มากมายก็เมืองน่าน^๑ จะมาขยายอาณาเขตได้กว้างขวางขึ้น ก็ในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งพระองค์ท่านได้ทรงจัดระเบียบการปกครองให้มีหัวเมืองชั้นนอก ชั้นใน และเมืองราชธานี หัวเมืองชั้นในที่รวมเมืองหลวงเข้าไปนั้น มีเมืองลูกหลวงอยู่รายล้อม ๔ ทิศ ส่วนหัวเมืองชั้นนอกออกไปนั้นเป็นที่รู้จักในนามของเมืองพระยามหานคร และเมืองประเทศราช อาทิ สุพรรณบุรี นครศรีธรรมราช ประเทศราชก็มีหงสาวดี ซึ่งเป็นของมอญ^๒ ในช่วงรัชกาลของพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พ.ศ. ๑๘๘๐-๑๘๑๒) อาณาจักรอยุธยา^๓ ก็เพิ่งจะเริ่มสถาปนาขึ้น ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) พ.ศ. ๑๘๘๓^๓

การปกครองของไทยสมัยที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เริ่มแปรรูปจากการปกครองในสมัยกรุงสุโขทัย ซึ่งเป็นแบบบิดากับบุตร (Paternal Government) มาเป็นแบบเอกราชปไตย (Autocratic Government) หรือระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) อำนาจการปกครองในสมัยกรุงศรีอยุธยาขึ้นอยู่กับพระมหากษัตริย์แต่พระองค์เดียว ทรงเป็นทั้งเจ้าชีวิตของประชาชนและเจ้าแผ่นดินควย การควบคุมคนพลเมือง ใช้วิธีปกครองแบบทหารทำนองเดียวกับสุโขทัย คือ ถือเอาการป้องกันบ้านเมืองเป็นหลักสำคัญ เมื่อเกิดศึกสงคราม

^๑ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑, แสดงบรรยายพงศาวดารสยาม โรงพิมพ์คุรุสภา (พระนคร ๒๔๘๒), หน้า ๑๘.

^๒ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, เรื่องเดิม, หน้า ๔.

^๓ ประเสริฐ ณ นคร, ผลงานคนควาประวัติศาสตร์ไทยและเรื่องของเกอ
ไม่เค็ม พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายบุญเรือง ณ นคร (พระนคร ๒๕๑๔),
หน้า ๖๘.

ผู้ชายไทยทุกคนต้องเป็นทหาร พระมหากษัตริย์ทรงเป็นจอมทัพ เจ้านายขุนนาง
 เป็นผู้บังคับบัญชา ตามลำดับน้อยใหญ่ เวลาปกติให้ทำหน้าที่บังคับบัญชา
 วาไกลวักนอย่างพลเรือน^๑ ตั้งแต่เริ่มตั้งอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา เขตการปกครอง
 ก็คล้ายกับกรุงสุโขทัย คือยังไม่กว้างขวางเท่าใด ควบคุมอาณาจักรสุโขทัย
 ยังมีอำนาจอยู่ทางฝ่ายเหนือ กรุงกัมพูชาก็เป็นปึกแผ่นแน่นหนาอยู่ทางตะวันออก
 สภาพเช่นนี้จึงทำให้อาณาจักรกรุงศรีอยุธยา เริงร่าและเสริมสร้างกำลังให้
 แข็งแรง เพื่ออย่างน้อยที่สุด จะสามารถป้องกันการรุกรานจากอาณาจักรที่มี
 อำนาจได้ พร้อมทั้งนั้นก็เริ่มขยายอาณาเขตออกไปที่เมืองมอญและกรุงกัมพูชา
 เข้ามาไว้ในอำนาจ^๒ ในพระราชพงศาวดารหลายฉบับด้วยกัน บันทึกไว้ว่า
 ในสมัยเริ่มก่อตั้งอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา มีเมืองขึ้นและประเทศราช ถึง ๑๖
 เมือง^๓ ซึ่งดูไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะพอเริ่มตั้งอาณาจักรก็มีเมืองขึ้นทันทีนั้น
 ไม่น่าเชื่อ หัวเมืองเหล่านี้ อาจจะเป็นเมืองประเทศราชของอยุธยาจริง
 แต่คงจะสมัยต่อ ๆ มา ซึ่งเริ่มมีอิทธิพลทางการเมืองสูงขึ้น จนเกิดการยอมรับ
 และเข้าสวามิภักดิ์ในที่สุด หัวเมือง / และอำนาจ ที่อยู่ในอำนาจจริงเห็นจะ
 ใดแก่ สุพรรณบุรีและลพบุรีเท่านั้น เพราะเมื่อสร้างกรุงเสร็จ

^๑ รong ศยามานนท์ พลตรีคำเนิร เลชะกุลและวิลาสวงค์ นพรัตน์,
 เรื่องเดิม, หน้า ๑๘-๒๑.

^๒ พิสิษฐ์ เจริญวงศ์, "การปกครองสมัยอยุธยา", รวมปาฐกถางานอนุสรณ์
อยุธยา ๒๐๐ ปี เล่ม ๑ โรงพิมพ์คุรุสภา, (พระนคร ๒๕๑๐), หน้า ๑๘๘.

^๓ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา, พระราชพงศาวดารฉบับ
พระพนรัตน์ และ พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ, ไท่กล่าวถึงหัวเมืองประเทศ
 ราชทั้ง ๑๖ เมือง คือ มะละกา ชวา ตะนาวศรี นครศรีธรรมราช ทวาย เมะละ
 เมะล่าเล็ง สงขลา จันทบูร พิษณุโลก สุโขทัย พิษัย สวรรคโลก พิจิคร
 กำแพงเพชรและนครสวรรค์

“โปรดให้ขุนหลวงพะงั่ว ซึ่งเป็นพี่พระมเหสี และ
 ตรีศรเรียกวาพระเชษฐานั้น เป็นสมเด็จพระบรมราชา
 ธิราช ไปครองราชสมบัติ ณ เมืองสุพรรณบุรี จึงให้
 สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระราเมศวร ขึ้นไปครองราชย์
 สมบัติ ณ เมืองลพบุรี”^๑

เมื่อเกิดภาวะช่องว่างแห่งอำนาจขึ้น กรุงศรีอยุธยา ก็เริ่มขยายอำนาจ
 และอิทธิพลกว้างขวางออกไป จนสามารถเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจ ในอาณาบริเวณ
 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้แผ่นดินใหญ่ (Mainland South East Asia)
 ได้นำเอาการจัดตั้งเมืองลูกหลวงตั้งในสมัยสุโขทัยมาใช้ บรรดาเมืองลูกหลวงเหล่านี้
 พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งพระราชโอรสหรือพระราชวงศ์ไปปกครอง เพื่อเป็นการ
 แบ่งเบาภาระของทางเมืองหลวง ตลอดจนเป็นการฝึกหัดให้บรรดาเจ้านายชำนาญการ
 ปกครอง^๒ การที่อาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ยอมรับสภาพความเป็นศูนย์กลางหัวเมือง
 ใหญ่น้อยนี้เองทำให้กรุงศรีอยุธยา ต้องอยู่ในฐานะที่จะต้องปกป้องเอกลัทธิต่าง ๆ
 ของหัวเมืองเหล่านี้ ในทางเดียวกัน หัวเมืองบางแห่งก็มีความสำคัญต่ออาณาจักร
 เนื่องจากหัวเมืองนั้น ๆ อยู่ในสภาพเป็นด่านหน้าของอาณาจักร เป็นชายแดน
 ที่สำคัญ^๓ หัวเมืองสำคัญสองแห่งที่ทำให้ไทยต้องมีการติดต่อค้าขายอยู่เนื่อง ๆ

ศูนย์วิทยทรัพยากร

^๑พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา, (เล่ม ๑) สำนักพิมพ์คลังวิทยา
 พระนคร, ๒๕๑๖, หน้า ๑๑๑.

^๒รอง ศยามานนท์ และคณะ, เรื่องเดิม, หน้า ๒๑-๒๒.

^๓ควอริช เวลส์, เรื่องเดิม, หน้า ๑๙๓.

ก็เนื่องจากแย่งชิงความเป็นอาณาจักร คือ เมืองเชียงใหม่และมอญ

ภูมิหลังการปกครองของพม่า ในพงศาวดารและประวัติศาสตร์พม่า นั้น ได้ถือเอาว่าในรัชสมัยของพระเจ้าอนิรุททรงเป็นกษัตริย์ พม่าได้ก้าวไปสู่จักรวรรดิ ในสมัยนี้ พระเจ้าอนิรุทเป็นกษัตริย์ที่มีชื่อเสียงมาก ทรงพยายามที่จะรวบรวมชนพื้นเมืองที่กระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ ในพม่า ให้เป็นอาณาจักรเดียวกัน เมื่ออาณาจักรได้เข้มแข็งขึ้นในสมัยต่อ ๆ มา พม่าก็เริ่มขยายอิทธิพลทางด้านอาณาเขตและการเมืองไปรอบ ๆ อาณาจักรพุกามในสมัยนั้น เมื่อพระเจ้าตะเบงชเวตตี้ขึ้นครองราชย์ ก็ถือกันว่าเป็นยุคแห่งจักรวรรดิพม่าครั้งที่ ๒ ประกอบด้วยในระยะนั้น กษัตริย์พม่า ทรงมีทหารเอกที่เข้มแข็งและกลายเป็นกษัตริย์พม่าอีกองค์หนึ่งต่อมา คือพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนอง จึงเป็นผลให้พม่ายิ่งเจริญรุ่งเรืองขึ้น ในทางแสนยานุภาพถึงขีดสุดในยุคนั้นด้วย^๑ ทั้งนี้ได้ปราบปรามหัวเมืองมอญ ลานนาไทย ตลอดจนกรุงศรีอยุธยาไว้ได้อย่างราบคาบ

การที่ได้นำเอาภูมิหลังทางการปกครองของทั้งสองราชอาณาจักรมาแสดงแต่ย่อ ๆ นี้ ก็เพื่อต้องการจะให้เห็นว่า อาณาจักรทั้งสองนั้น มีวิวัฒนาการเริ่มต้นจากอาณาจักรเล็ก ๆ และค่อย ๆ ขยายอิทธิพลและอำนาจทางการเมืองออกไป จนกลายเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจ * เป็นที่น่าสังเกตว่า ในขณะที่อาณาจักรกรุงศรีอยุธยาได้ขยายอิทธิพลและอำนาจทางการเมืองออกไปโดยรอบอย่างกว้างขวางนั้น ทางพม่าโดยราชวงศ์ตองอู ซึ่งปกครองพม่าอยู่ในช่วงเดียวกัน ก็มีบทบาทและอิทธิพล

^๑ หม่อง ทิน ออง, เรื่องเดิม, หน้า ๖๖-๖๗.

ในการขยายอำนาจทางการเมืองออกไปโดยรอบเช่นกัน ในลักษณะที่ต่างฝ่ายต่างก็ต้องการจะเป็นจักรวรรดิแต่เพียงผู้เดียวในอาณาบริเวณแถบนี้ จึงหนีสภาพการประจัญหน้ากันไม่พ้น ทั้งนี้เพื่อต้องการจะรักษาอิทธิพลและสถานะภาพทางการเมืองให้ไว้ได้ ดังนั้นเมื่อฝ่ายใดมีความพร้อมที่จะทำสงคราม จะโดยผู้นำ หรืออาวุธยุทโธปกรณ์ก็ตาม การทำสงครามในลักษณะการรุกรานก็จะเกิดขึ้นดังที่ปรากฏ^๑

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ความเห็นเพิ่มเติมของผู้ช่วยศาสตราจารย์บุษกร กาญจนจारी

๒.๒ การพัฒนาทางค่านาอาวุธยุทธโธปกรณ์

ถ้าจะดูวิวัฒนาการทางค่านาอาวุธยุทธโธปกรณ์ของมนุษย์นับแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เรื่อยลงมาถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่ามีการปรับปรุงอาวุธยุทธภัณฑ์ในรูปของวิวัฒนาการเรื่อยมา จาก ขวานหิน หอกหิน มาเป็นมีด ดาบ ธนู ปืน ปืนกล ปืนใหญ่และอาวุธนิวเคลียร์ การพัฒนาทางอาวุธนี้เอง ที่ทำให้วิธีการทำสงครามต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย โดยขอเท็จจริง การทำสงครามนั้น ปัจจัยที่จะช่วยให้สงครามชนะนั้นมักจะอยู่ที่ผู้นำดี กองทัพมีแม่ทัพที่เข้มแข็งสามารถรวมไปทั้งกระบวนวิธียุทธที่ดี สำหรับอาวุธนั้นก็มึประสิทธิภาพไม่ต่างกันเท่าไรนัก แต่ปัจจุบันหรือย้อนหลังไปในอดีตไม่นาน ฝ่ายที่จะชนะสงครามนั้น เห็นได้ชัดว่าเป็นฝ่ายที่มีอาวุธที่ดีกว่า แต่สมมุติฐานนี้ก็ไม่ใช่เสมอไปนัก เพราะมีอยู่หลายกรณี อาวุธที่เหนือกว่าอย่างเคียว ก็ไม่สามารถจะเป็นฝ่ายชนะได้ เป็นแต่ว่ามีโอกาสที่จะชนะมาก

อย่างไรก็ดี ถ้ากองทัพใดได้รับอาวุธที่มีประสิทธิภาพ ในการทำลายมากขึ้น ก็เท่ากับช่วยสนับสนุนให้เกิดการตัดสินใจที่จะเสี่ยง ในการทำสงครามมากขึ้น ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อคราวศึกเชียงกราน^๑ ในรัชสมัยของสมเด็จพระไชยราชาธิราช(พ.ศ.๒๐๗๖-๒๐๘๘) มีฝรั่งโปรตุเกสจำนวนหนึ่ง ซึ่งทำการค้า

^๑ถือกันว่าเป็นสงครามครั้งแรกระหว่างไทยกับพม่า เมืองเชียงกรานนี้อยู่ติดกับเขตแดนไทย ทางค่านเจดีย์สามองค์ พลเมืองเป็นมอญ เป็นเมืองขึ้นของไทยมาแต่สมัยสุโขทัย เมื่อพม่าขยายอิทธิพลทางการเมือง จะตีเอาไปเป็นเมืองขึ้น ฝ่ายไทยก็ยกทัพไปสะกัดและรบจนพม่าต้องถอยทัพไป

อยู่ในกรุงศรีอยุธยา รวบรวมกำลังกันอาสาไปรบพม่าในทัพหลวง ในครั้ง
 นั้นให้นำเอาปืนไฟ อันเป็นของใหม่มาใช้ในการรบ^๑ จึงก็ได้รับผลดี ทำให้ได้รับ
 ชัยชนะในคราวนั้น เมื่อเสร็จสงครามแล้ว ทรงปูนบำเหน็จความชอบชาวโปร-
 ตุกุเกส โดยพระราชทานที่ดิน ที่ตำบลบ้านคันทรี ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ฝั่งตะวันตก
 ทางเหนือคลองตะเคียนให้ชาวโปรตุเกส ตั้งบ้านเรือน อนุญาตให้สร้างวัดสอน
 ศาสนา จึงเป็นเหตุให้มีบาทหลวงนิกายโรมันคาทอลิกสอนศาสนาและเผยแพร่
 ตั้งแต่บัดนั้นมา ชาวโปรตุเกสเหล่านั้นเป็นต้นเคาของทหารแมนปิ่น ต่อมา^๒

พัฒนาทางคานาอาวูชนั้น นอกจากจะเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดการเสี่ยงที่
 จะทำสงครามแล้ว ยังแสดงออกซึ่งกฎเกณฑ์บางประการดังนี้

๑ สงครามก่อให้เกิดความเจริญทางคานาวัตถุ เพราะ
 สงครามก่อให้เกิดความต้องการเหลือจะคณานับ ทั้งนั้น
 อุตสาหกรรมจึงเจริญขึ้น และเต็มไปด้วยระบบเครื่อง
 จักรกล ในทำนองเดียวกัน ในสมัยใดที่อาวุธอำนวยให้
 ไคมา ซึ่งชัยชนะในการรบแล้ว สงครามก็ช่วยสร้าง
 มหาอาณาจักร (สงครามไม่ว่าจะเกิด ณ ที่ใด ก็จะทำให้เกิด
 ความต้องการในคานาต่าง ๆ ขึ้นอีกจุดหนึ่ง ก็เป็นไค
 อาติ สงครามเกิดขึ้นในเอเชีย ก็ต้องการใหญ่โรปผลิต
 อาวุธมาป้อนกองทัพ)

๒ อาวุธที่ดีที่สุด ทำให้ชนะสงครามเสมอ หรืออย่าง
 นอมที่สุดก็เกี่ยวข้องในการให้ไคมาซึ่งชัยชนะนั้น อาวุธ
 เขาไปมีส่วนอยู่ควยถึง ๕๕ %^๓

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 006334

^๑พ.อ.คำเนียร เลชะกุล, "การทหารสมัยอยุธยา" รวมปรากฏงานอนุสรณ์
อยุธยา ๒๐๐ ปี เล่ม ๒, (กรุงเทพฯ ๒๕๑๐), หน้า ๕๕.

^๒รอง ศยามานนท์และคณะ, เรื่องเคิม, หน้า ๗๗.

^๓พอลตรี เสรีบุร สิงหนงษ์, อิทธิพลของอาวุธ (สำนักพิมพ์ดวงกมล
 ๒๕๑๘), หน้า ๑๐-๑๑.

ถ้าจะยอมรับความคิดจากกฎเกณฑ์ ๒ ประการข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าพัฒนาทางคานาอวูธ ทำให้สงครามขยายวงกว้างออกไป มองในสงครามประวัติศาสตร์ระหว่างไทยกับพม่า ถ้าสมมุติว่าเรายังรบ โดยอาศัยแค่อาวูธโบราณ พม่าจะยกมาตีกรุงศรีอยุธยา หรือไทยจะยกไปตีกรุงหงสาวดีหรือไม่ มีเหตุผลที่จะตอบว่าไม่ เพราะ

๑. จะเป็นการเสี่ยงเกินไปที่จะทำสงคราม
๒. ระยะทางไกลเกินไปที่จะลงทุนมารบ
๓. ทองสุกเสียร่ำพลทหารอย่างมากมาย
๔. ทั้งสองฝ่ายต่างจะไม่มีใครยอมแพ้ใคร เพราะถือว่าต่างก็มีกำลังและอาวุธที่ใกล้เคียงกัน ฝ่ายที่ยกทัพมายอมเสียเปรียบ มีทางที่จะแพ่มากกว่า

แต่เมื่ออิทธิพลของการพัฒนาอาวุธ ได้เข้ามามีบทบาทในอาณาจักรทั้งสองนี้ สงครามไทยกับพม่าก็เกิดขึ้นด้วยความตั้งใจที่จะให้เกิด จะเป็นฝ่ายใดก็ตามแต่ โดยอาศัยความมั่นใจในอาวุธยุทโธปกรณ์เป็นสิ่งในการตัดสินใจ ดังนั้นสงครามไทยกับพม่า ในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พ.ศ. ๒๐๘๑ คราวนั้นไทยเสียสมเด็จพระศรีสุริโยทัย ในครั้งนั้นอาวุธปืนได้เข้ามามีบทบาทอย่างมากในการทำสงคราม ดังปรากฏในพระราชพงศาวดารว่า

“ฝ่ายสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า ครั้นตั้งแกล้มขมนครีว่า ทหารหงสาวดียังกำลังถนัดเรื้องอยู่ ทั้งเสบียงอาหารก็ยังไม่ขัดสน จำเราจะรักษาเมืองนี้ไว้ คึกการ เคื่อน ครอบทัพเมืองพระพิษณุโลก ซึ่งจะลงมากระหนาบนั้นควย แลจะคึกเอาปืนใหญ่กลางค่าย ทำลายความคิดให้ออนลง จึงคอยจะคึกการขยับขานะ เมื่อภายหลัง เห็นจะไกลโดยง่าย ขุนมนครีทั้งหลาย ก็เห็นควย จึงเชิญปืนนารายณสังหาร ลงสำเภา

๑ ปืนนี้ปัจจุบันถูกเลือก ส่วนหนึ่งอยู่ที่พิพิธภัณฑสถาน วังจันทร์ เกษม อยุธยา

ซุนฉวนขึ้นไปทางบ้านป้อม แดงทัพปกป้องกันสองฝั่งฝาก
 ขึ้นไปถึงชนวนปากก ทหารซุนฉวนมาตั้งกองรบระวางเหว
 อยู่ ก็เอาชาวไปกราบทูลแก่สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีว่า
 ชาวพระนครซุนฉวนสำเภาขึ้นมา มีแม่ทัพปกป้องกันสอง
 ฝั่งฝาก เห็นที่จะบรรทุกปืนใหญ่ขึ้นมาลงกลางกาย ทูลยัง
 มีทันซาคำ ชาวพระนครจึงเป็นนารายณสังหารไป
 กระสุนตกลงในกาย โกลพลับพลาดสมเด็จพระเจ้าหงสา
 วดี สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีโปรดให้เอากระสุนมา
 บ้างสำรวจพลี แล้วให้เลิกไปตั้งค่ายหลวง ณ ท้องพุทธบูชา
 อยู่สามวัน สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีเสด็จทรงช้างพระที่นั่ง
 กระจ่างทอง ยกพลกองหลวงออกจากค่าย ข้ามโพธิ
 สามศกมาทางทุ่งเพี้ยก , เสด็จขึ้นข้างอยู่ ณ วัดสามพิหาร
 ครัสสีใหญ่พระมหาอุปราชาตอนพลเข้าหักพระนคร จึงพระยา
 ฐานโทเอาปืนนารายณสังหารลงใส่สำเภาแม่รักแมนาง
 ขึ้นไปยังค่ายสมเด็จพระเจ้าหงสาวดี ปืนถนัดตาย สำเภา
 จมลง กระสุนปืนขึ้นไปถูกมิงมหาโพธิ์ใหญ่ประมาณ ,
 สามกำเศษขาดตกลงไกลข้างพระที่นั่งสมเด็จพระเจ้า
 หงสาวดีประมาณ ๓ วา ขณะนั้นชาวป้อมมหาชัย ,
 ก็ยิงปืนใหญ่กระดมมาตองพลหงสาวดีตายมาก จะปล้นเอา
 พระนครก็ไม่ไค สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีก็เสด็จยกทัพ
 กลับยังพลับพลา"^๑

อุปสรรคดังกล่าวในการตีกรุงศรีอยุธยา เมื่อเข้ามาโคยทัพมาอีก ใน
 ในสมัยพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนอง กษัตริย์พม่าพระองค์นี้ เคยเข้ามาทำสงคราม
 ในไทยแล้ว จึงโคเตรียมการทางคานต่าง ๆ มาอย่างพร้อมเพรียง
 โคชนปืนใหญ่อย่างชนิดยิงโคไกลเข้ามาด้วยหลายกระบอก ทั้งยังมีทหารรับจ้าง

^๑พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์
 (สำนักพิมพ์คลังวิทยา ๒๕๑๔), หน้า ๔๗-๔๘.

ชาวโปรตุเกสมาทำหน้าที่ยิ่งอีกด้วย การรบคราวนี้ไม่มีบันทึกในพระราชพงศาวดารฝ่ายไทย แต่ปรากฏในพงศาวดารพม่าว่า เป็นการทำสงครามชนิดแพะชนะกันด้วยปืนใหญ่ ซึ่งพม่าได้เตรียมพร้อมมาอย่างเต็มที่ โดยตีหัวเป็องเหนือลงมาตลอด ไทยไม่สามารถจะหากำลังสนับสนุนจากที่อื่นได้ นอกจากจะใช้ปืนใหญ่แล้ว ยังได้ใช้ปืนคาบศิลา บิงจากหอคอยไม้พิเศษที่สร้างขึ้น เข้าไปในเป็อง ซึ่งก็ทำให้ไทยต้องยอมแพ้ในที่สุด๒

อาวุธยุทธโธปกรณ์ตลอดจนวิธีการใช้นั้น สันนิษฐานว่าคงจะเข้ามาติดต่อกาชาขาย ตลอดจนนักบวชที่มาจากเผยแพร่ศาสนา ในชั้นแรกคงจะติดมาไว้ป้องกันตัว แต่อาวุธเช่นนี้เป็นที่สนใจของชาวพื้นเมือง ในชั้นหลังจึงกลายเป็นสินค้าที่ค้าขายกันไคราคา

เมื่ออังกฤษไปตั้งสถานีการค้าที่นี้เกรส ได้มีการนำอาวุธปืนเล็กปืนใหญ่ตลอดจนกระสุนดินดำมาแลกเปลี่ยนกับการค้าเนินทางคานการการค้า ซึ่งมีข้อตกลงกันดังนี้

- "ข้อตกลงสัญญาระหว่างพระเจ้าอลองพญา กับบริษัทอินเดียตะวันออก มุ่งดังนี้
- ๑. กษัตริย์จะยกแผ่นดินนี้เกรสและดินแดนส่วนหนึ่งในมณฑลพะสิม เพื่อให้สร้างสถานีการค้าของบริษัท
- ๒. กษัตริย์จะอนุญาตให้พ่อค้าของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษทำการค้าทั่วราชอาณาจักร โดยไม่มีขอกี้คักันหรืออุปสรรคใด ๆ
- ๓. บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ จะส่งปืนใหญ่ ปืนคาบศิลา และอาวุธอื่นเป็นมาถวายแก่กษัตริย์ทุกปี
- ๔. กษัตริย์จะอนุญาตให้บริษัทมาตั้งศูนย์การค้าได้ที่

๑ สมเด็จพระยาจักร์ราชานุภาพ, "พงศาวดารตอนจัดวิธีการทหาร" ประชุมพงศาวดารภาค ๒๓ (ครุสภา ๒๕๐๑), หน้า ๑๑๔-๑๑๕.
๒ หมอช ทิน ออง, เรื่องเคิม, หน้า ๗๔

เมืองร่างกุ้ง

๕. กษัตริย์จะสูญเสียค่าใช้จ่ายให้กับการดำเนินงานของบริษัทเพื่อต่อต้านศัตรูของกษัตริย์

๖. บริษัทจะไม่ช่วยเหลือศัตรูของกษัตริย์ไม่ว่าในทางใด ๆ ทั้งสิ้น^๑

ในระยะต่อมา ชาวตะวันตกก็เริ่มทราบโดยปริยายว่าสินค้าที่เป็นที่ต้องการมากของชาวเอเชีย ก็คืออาวุธปืนนี่เอง ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อพระเจ้าปดุงยกทัพมาตีกรุงเทพ ฯ แทกก็ไม่เคยประสบชัยชนะเลย เหตุผลหนึ่งที่ทางฝ่ายพม่ากล่าวถึงก็คือ

“ไทยนั้นผูกพันพม่าในข้อที่อาจซื้ออาวุธและกระสุนปืน ได้จากเรือสินค้าต่างชาติ แมแต่จากเรืออเมริกัน พระเจ้าโพธิพญา(ปะดุง) ทรงทราบว่าไทยมีอาวุธที่เหนือกว่า ก็เลิกความคิดมาตีไทย^๒

เมื่อคราวสงครามไทยเสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ.๒๓๑๐ นั้น ภัยความที่พม่าจะกลัวว่าไทยตั้งตัวได้อีก นอกจากจะปล้นสะดมและเผาทำลายเมืองจนย่อยยับแล้ว พม่าโค่นอาวุธปืนใหญ่และเป็นเล็กจำนวนมากมาย กลับไปยังเมืองพม่าควย ปืนพระพิรุณแสนหนั้น เห็นว่าใหญ่เกินไปที่จะเอาไปโคกก็ให้ระเบิดทิ้งทะเลเสีย^๓

^๑เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๖.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๕

นอกจากความแพร่หลายของอาวุธใหม่ ๆ แล้ว ในบางสมัยก็มีทหาร
ชาวยุโรปเข้ามาควย คั้งในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ มีนายพลฝรั่งเศส
ชื่อเคสฟาซัส คุมทหารเข้ามาพร้อมกับคณะบาทหลวงสอนศาสนาเยซูอิต
มีทหารเข้ามาควย ๒๐๐ คน ครั้งนั้นพลกอนโให้ยู่รักษาป้อมที่บางกอก
(ป้อมวิไชยประสิทธิ์)^๑

๒.๓ ปัญหาเรื่องมอญ

อาณาจักรมอญนั้น แต่เดิมเคยมีอิทธิพลและอำนาจเหนือพม่า ต่อมาใน
ระยะหลังเมื่อชาคณูนำที่มีความสามารถ จึงถูกพม่ารวมชาติเข้าไปควย สำหรับ
ไทยกับมอญนั้นจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวของกันมานาน นับแต่ก่อนสมัยสุโขทัย
สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงทราบภาพ ไต่ทรงกล่าวถึงมะกะโท กษัตริย์มอญไว้ว่า

"มะกะโทนี้ภายหลังไ้เป็นพระเจ้าฟ้าวร้าว คุนวงศ์ของ
พระเจ้าราชาธิราช ที่หนังสือพงศาวดารพม่าของเซอร์
อาเชอ แพรว่า เป็นไทยมิใช่เป็นมอญนั้น เห็นจะสมจริง
คั้งเรื่องราวที่ปรากฏในหนังสือราชาธิราชว่าเดิม
มะกะโททำราชการอยู่ที่กรุงสุโขทัย แล้วออกไปตั้งตัวเป็น
ใหญ่จนโตเมืองฉะมัญ ควบคุมความมอกหนุนของพระเจ้ากรุง
สุโขทัย และสมควยที่ฉะจารีกว่า เมืองหงสาวดีเป็นเมือง
ขึ้นสุโขทัยสมัยพระเจ้าขุนรามคำแหง"^๒

ในสมัยพระเจ้าตะเบงชเวตี้ มอญไ้ตกอยู่ในอิทธิพลของพม่าโดยตลอด
ถูกกษัตริย์พม่ารวบรวมเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งในอาณาจักร ชนชาติมอญไ้โดยลำพัง

^๑แกมพ์เฟอร์, ไทยในจดหมายเหตุแกมพ์เฟอร์, พิมพ์ในงานพระราช
ทานเพลิงศพนายเก็ดอน ชัยนาม, (พระนคร ๒๔๔๗), หน้า ๒๕.

^๒พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา, หน้า ๔๔.

นั้นไม่เคยเป็นศัตรูกับไทย ที่มารบพุ่งกับไทยคราวใด ก็ถูกบังคับจากพม่าให้มา
 ถ่าไค้โอกาสเมื่อใด มอญก็เป็นศัตรูกับพม่า บางทีพม่ากดขี่ไปไหน ก็พา
 กันหนีมาอาศัยไทย การที่มอญเป็นต้นเหตุในการทำสงครามระหว่างไทยกับ
 พม่านั้น ก็เนื่องมาจากที่มอญเป็นอาณาจักรคั่นกลางระหว่างไทยกับพม่า
 เมื่อใดที่มอญมีกำลังตั้งบ้านเมืองเป็นอิสระ ก็ยากที่จะมีสงครามระหว่างสอง
 ประเทศนี้ คว้าจะตองเขากับมอญ หรือตีเมืองมอญเป็นที่มั่น และเป็นทาง
 เดินผ่านไปไค้ก่อน จึงจะยกทัพไปถึงแดนอีกฝ่ายหนึ่งไค้ ไทยแต่เดิมั้น ไม่มี
 กิจที่จะไปช่วยมอญรบพม่า และไม่มีเหตุที่จะไปตีเมืองมอญ เพราะเมืองไทย
 กับเมืองมอญนี้ ตางบริบูรณ์ควยพิชพันธัญญาหารและอยู่ริมทะเล มีทางไปมา
 ค้าขายไค้สะดวก ไทยไม่มีเหตุจะเป็นอริกับมอญควยปัญหาไค้ ๆ ทั้งทางคาน
 เขตแดนหรือการค้า^๑ ในส่วนทางพม่านั้น เป็นอีกลักษณะหนึ่ง เพราะถ้าพิจารณา
 ตามลักษณะภูมิประเทศ ประเทศพม่าอยู่ทางเหนือ ส่วนมอญอยู่ทางใต้ และติด
 อยู่กับปากแม่น้ำที่จะออกสู่ทะเล ดังนั้นการที่พม่าจะทำการค้ากับชาวต่างชาติ
 อื่น ๆ โดยทางทะเลก็ตองผ่านเส้นทางนี้ คว้าเหตุที่ภูมิประเทศเป็นเช่นที่ว่านี้
 พม่าจึงมักจะหาเหตุรบมอญและถือโอกาสรวมมอญไว้ในอาณาจักรเสมอ เพื่อตอง
 การทำเรือจากมอญสำหรับเป็นเส้นทางการค้ากับตางประเทศ ฉะนั้นเวลาที่
 ทั้งสองฝ่ายมีกำลังเข้มแข็ง ก็มักจะทำสงครามขับเคี่ยวกันมาเสมอ ๆ เมื่อใด
 ที่พม่าตีเอามอญเป็นหัวเมืองไว้ไค้ ก็มักจะทำสงครามลงมาถึงไทย ทั้งนี้ไค้
 อาศัยมอญเป็นที่มั่นสำหรับพักทัพ จัดเตรียมเรื่องเสบียงอาหาร แล้วจึงยกมาไทย
 ซึ่งก็จะเขามาทางคานแม่ละเมา หรือไม้กัค่านพระเจดีย์สามองค์ ส่วนถ้าจะมา
 ทางเหนือของกรุงศรีอยุธยา พม่าก็จะตองเขามาปราบปรามหัวเมืองฝ่ายเหนือ
 ของไทยให้ราบคาบเสียก่อน โดยเฉพาะเชียงใหม่และพิษณุโลก ซึ่งเป็นเมืองใหญ่
 ที่พม่าให้ความสนใจมาก ถึงกับจะตองสถาปนาคนที่ตนไว้ใจเป็นผู้ปกครองดูแล
 ในฐานะเจ้าเมือง

^๑สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๕ (สมเด็จพระนเรศวรมหาราช) ไทยรบพม่า (สำนักพิมพ์
 บรรณาคาร ๒๕๑๕) หน้า ๒-๓.

ความสัมพันธ์ระหว่างมอญกับไทยนั้น กูจะมีสัมพันธ์ในศรีลังกามากกว่าพม่า เพราะเหตุที่มอญอยู่กรุงแกลงเสียบานเสียบเมือง ดังนั้นเมื่อมีโอกาส ก็มักจะหันมา ผักไผ่กับทางไทย ดังเมื่อครั้งสมเด็จพระนเรศวรได้รับพระบรมราชโองการ จากพระเจ้าหงสาวดีนั้นทบุเรง ให้ไปปราบเมืองอังวะซึ่งเป็นกบฏ แต่แล้ว ก็ระแวงว่าพระนเรศวรจะเป็นเสี้ยนหนามศัตรูในวันข้างหน้า จึงหาทางกำจัด โดยมอบให้พระยาเกียรติ พระยาราม นายทัพมอญ มาลวงสมเด็จพระนเรศวร เมื่อพระมหาเถรคันฉ่องพระภิกษุมอญได้ทราบความนี้ ก็ทูลให้สมเด็จพระนเรศวร ทรงทราบ พร้อมทั้งเกลี้ยกล่อมนายทัพมอญ ให้มาเข้ากับทางฝ่ายไทย สมเด็จพระนเรศวรทรงถือเป็นโอกาสประกาศอิสรภาพ ไม่ขึ้นต่อพม่า นับแต่ บัดนั้น ถือเป็นโอกาสกวาดต้อนครัว ไทยและมอญ มายังกรุงศรีอยุธยา ทรงโปรด พระราชทานบ้านและที่ดินให้นายทัพมอญและครัวเรือนที่อพยพกวาดต้อนมา ทั้งยังโปรดแต่งตั้งพระมหาเถรคันฉ่อง ให้เป็นพระราชาคณะอีกด้วย^๑ ในรัชสมัย ก่อ ๆ มา ก็มีมอญและหัวเมืองมอญเข้ามาสวามิภักดิ์ต่อไทยหลายครั้ง ตลอดจนถึง สมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์

๒.๔ ความสนใจในการจัดตั้งเป็นจักรวรรดินิยม

เมื่อพม่าได้สถาปนาอาณาจักรตองอู (พ.ศ. ๒๐๒๙-๒๒๙๕) ขึ้นโดยเมง คยีนโยพระราชบิดาของพระเจ้าตะเบงชเวตตี้ นั้น ทางคานอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ได้ตั้งมาแล้วสองร้อยกว่าปี (อยุธยาตั้งขึ้นในพ.ศ. ๑๘๙๓) ถึงแม้ว่าอาณาจักร ตองอูจะก่อตั้งช้ากว่าอาณาจักรอยุธยาก็ตาม แต่ก็ถือได้ว่าในช่วงนี้ พม่าได้สืบ ต่อลักษณะจักรวรรดิอีกครั้ง หลังจากที่พระเจ้าอนิรุชโศกเคยสถาปนาอาณาจักร

^๑พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา, หน้า ๒๒๗-๒๒๘.

พุกามให้เป็นจักรวรรดิพม่าในครั้งแรก เมื่อพระเจ้าตะเบงชเวตตี้ไคครองพุกามประเทศแล้ว ก็ใคร่จะขยายอาณาจักรให้กว้างใหญ่ และมีพระเกียรติยศเสมอเหมือนพระเจ้าอนิรุท จึงไคสถาปนาให้ตองอูเป็นจักรวรรดิพม่าในครั้งที่สอง ในชวงนี้ภายใต้การปกครองของพระองค์และพระเจ้าบุเรงนอง อาณาจักรตองอูของพม่ามีความเป็นปึกแผ่นมากที่สุด อาณาเขตได้ขยายไปกว้างขวาง ทุกหลักฐานระบุตรงกันว่าพะโคเป็นเมืองที่รุ่งเรือง เช่น นักสังเกตการณ์ชาวยุโรป อันมี นายชีซาร์ เฟรเดริกและพอลาชาวอังกฤษชื่อ นายราฟพิช เป็นต้น นอกจากความยิ่งใหญ่และความมั่งคั่งแล้ว เมืองพะโคยังเป็นศูนย์กลางการค้า แม้จะมีภัยสงครามหลายครั้ง ในสมัยพระเจ้าตะเบงชเวตตี้และพระเจ้าบุเรงนอง แต่เส้นทางทางการค้าขาย จากจีนผ่านลุ่มแม่น้ำอิระวดี ก็ยังเปิดอยู่ตลอดรัชสมัยทั้งสอง^๑

อาณาจักรกรุงศรีอยุธยาเมื่อเทียบกับอาณาจักรรุ่นเก่า ๆ เช่น สุโขทัยหรือเชียงใหม่ ก็จะเป็นอาณาจักรที่ใหม่ แต่ในสภาพที่กลายเป็นศูนย์กลางของไทย ตลอดทั้งการเป็นที่ยอมรับในอิทธิพลและอำนาจทางการเมือง อยุธยาจึงเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว^๒

อยุธยาและตองอูเป็นอาณาจักรที่อยู่ในสภาพพร้อมที่จะขยายอิทธิพลและอำนาจให้เป็นจักรวรรดิ ดังนั้นทั้งสองอาณาจักร จึงต้องพยายามหาทางพัฒนาความมั่นคงและเสถียรภาพของอาณาจักรให้ยืดยาว การที่จะรักษาสภาพเช่นนี้ไคตองอาก็จำเป็นต้องจัดหลายประการ อันประกอบด้วย

ก. การจัดการปกครอง โดยที่อาณาจักรหรือรัฐนั้นหมายถึงองค์การทางการเมืองของกลุ่มชนที่มีดินแดนแน่นอน มีผลประโยชน์และอุดมการณ์ร่วมกัน

^๑หม่อง ทิน ออง, เรื่องเคิม, หน้า ๗๗.

^๒ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, "พุทธศาสนาและการรวมอาณาจักร" เรื่องเคิม,

เพื่อความมั่นคงของรัฐหรืออาณาจักรนั้น ๆ พระมหากษัตริย์ในฐานะผู้นำแห่งรัฐหรืออาณาจักรจึงต้องทรงมีพระราชภาระในการที่จะต้องรักษาความเป็นอาณาจักรให้อยู่ตลอดรอดฝั่ง จะโดยการวางกฎระเบียบหรือจัดการวางรูปแบบการปกครองอย่างไรก็ตาม เพื่อปกป้องคุ้มครองคนจำนวนมาก ในอาณาเขตกว้างขวาง ตลอดทั้งมีคุณธรรมความสามารถ เพื่อ "ยังชนเหล่าอื่นให้สุขใจโดยธรรม"^๑

การจัดการปกครองนั้น ได้พัฒนาไปตามสภาพของสังคม ดังจะเห็นได้ว่า ไทยในสมัยกรุงสุโขทัยนั้น มีลักษณะการปกครองเหมือนครอบครัว มีพระมหากษัตริย์ที่ทรงเปรียบเสมือนพ่อของประชาชน^๒ เมื่อไทยสามารถตีนครธมได้ในปี พ.ศ. ๑๘๗๔ ก็ได้กวาดต้อนบรรดาพราหมณ์และขุนนางเขมรจำนวนมากเข้ามายังอยุธยา จึงมีผลทำให้เกิดความคิดเกี่ยวกับการปกครองของเขมร เข้ามามีอิทธิพลมากขึ้น เนื่องจากเป็นความคิดที่ไม่ค่อยขัดแย้งกับความเชื่อเดิมของไทย จึงได้ประสานกันเป็นความคิดใหม่ขึ้นมา ระเบียบเองที่ความคิดแบบเทวราชของไทยได้เจริญขึ้น^๓

ข. การจัดการทางค่านิยม ประเด็นนี้เกี่ยวโยงไปถึงปัญหาอื่น ๆ หลายประการ ซึ่งโดยขอเท็จจริงแล้ว อาณาจักรที่มั่นคงและยืนยาว

^๑ช้อยอนันต์ สมุทวานิช, ความคิดทางการเมืองการปกครองของไทยโบราณ, (เอกสารการศึกษาของคณะรัฐศาสตร์จุฬาฯ ๒๕๑๕) หน้า ๑๗.

^๒ควอริช เวลส์, เรื่องเดิม, หน้า ๒๓.

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔

จะต้องมีการจัดการทางคานเศรษฐกิจที่ดี สำหรับไทยกับพม่า นั้น พื้นฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญอยู่ที่การจัดการทางการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้าว เป็นหลัก ถ้ามีปัญหาทางคานเศรษฐกิจไม่ดี ก็ทำให้ผูกครองต้องพยายามหาวิธีการต่าง ๆ มาช่วย เช่น เปิดการค้าเสรีบางอย่าง หรือยกเลิกภาษีบางประเภท อันเป็นการชักจูงให้คนทำการค้าขายเพิ่มพูนรายได้เศรษฐกิจ นอกเหนือไปจากการเกษตรแล้ว การค้าขายก็เป็นส่วนสำคัญอีกทางหนึ่ง ในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ นับเป็นโชคชะตาระหว่างไทยกับพม่า ที่ต่างก็ไม่มีปัญหาเรื่องท่าเดကာ เพราะสามารถจะติดต่อกับพ่อค้าชาวต่างชาติทางทะเลได้ โปรตุเกส และอังกฤษต่างก็มีบริษัทจัดการทางการค้าของตนอยู่ในสองอาณาจักร ผลที่ต่อเนื่องกับการติดต่อกับชาวต่างประเทศนี้เอง ที่ทำให้มีการปรับปรุงอาวุธยุทโธปกรณ์ ตลอดจนวิธีการรบ

การค้าระหว่างไทยกับต่างประเทศนั้น ถือเป็นรายได้สำคัญ ดังนั้นนโยบายของไทยไม่เคยปิดประตูการค้ากับชาวต่างประเทศ พระมหากษัตริย์ทรงสนับสนุนและเอื้อเฟื้อเพื่อชาวต่างชาติที่เข้ามาค้าขายด้วยดีเสมอ ๆ ดังนั้นจึงจูงใจให้พ่อค้าชาวต่างประเทศเข้ามาค้าขายในกรุงศรีอยุธยามากขึ้น การค้าทั้งภายในและภายนอกอาณาจักร จึงได้ขยายตัวอย่างกว้างขวาง เศรษฐกิจของบ้านเมืองจึงก้าวหน้าเป็นลำดับ^๒

การที่เศรษฐกิจของประเทศไทย ก็เป็นผลพลอยให้ผู้นำอาณาจักรสามารถนำรายได้นำไปใช้จ่ายในการทำนุบำรุงบ้านเมือง ตลอดจนกองทัพ ผู้ที่บริหารรายได้แผ่นดินทางอยุธยา นั้น คือ พระคลังสินค้า โดยมีรายได้เข้าสู่อาณาจักรหลายแหล่ง

^๑ชาวเวียต เกษตรศิริ, "อำนาจทางการเมืองของอาณาจักรสุโขทัย" เรื่องเดิม, หน้า ๖๓.

^๒รอง ศยามานนท์และคณะ, เรื่องเดิม, หน้า ๔๓.

อาทิ

ก. จากการจ่ายเงินแทนการเกณฑ์แรงงาน เช่น ส่วย, เงินค่าราชการ (เงินรัฐอุปการ) เป็นต้น^๑

ข. ภาษีผลผลิต เช่น ภาษีการค้า ภาษีสวน ภาษีสุรา ภาษีค่าน้ำ ภาษีบ่อนเบี้ย เป็นต้น

ค. ภาษีศุลกากรและภาษีค่าน้ำค่าน้ำ เก็บจากพ่อค้าทั้งทางเรือและทางบก

ง. กำไรจากการค้าของรัฐบาล ซึ่งมีสินค้าบางอย่างที่รัฐบาลผูกขาดในการส่งสินค้าออกนอกประเทศ และส่งสินค้าเข้าในประเทศ

จ. ค่าธรรมเนียมและค่าปรับทางศาล

ฉ. เครื่องราชบรรณาการจากหัวเมืองประเทศราชต่าง ๆ

ช. พระมหากษัตริย์ทรงค่าขายเอง^๒

ในระหว่างทำสงครามกันนั้น ย่อมมีปัญหาทางเศรษฐกิจเกิดขึ้น แต่ที่น่าจะพิจารณาประเด็นหนึ่ง ก็คือ การทำสงครามระหว่างไทยกับพม่า นั้น จะไม่มีเหตุผลทางด้านการแย่งชิงผลประโยชน์ทางการค้ากันเลย ในยามสงคราม เศรษฐกิจภายในอาณาจักรคงจะปั่นป่วนมาก โดยเฉพาะถ้าไม่สามารถจะทำการการปฏิวัติในเรื่องอาหารการกินของประชากร ซึ่งจะโดยไม่สามารถสร้างผลผลิต เนื่องจากไม่ปลอดภัยก็ดี หรือพลเมืองถูกเกณฑ์ไปราชการสงครามก็ดี จะเป็นปัญหาใหญ่สำหรับการปกครอง ดังนั้นในฐานะผู้นำอาณาจักร จึงจำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นของแผ่นดิน จะโดยการขยาย

^๑ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, "สังคมสมัยอยุธยา" รวมปาฐกถางานอนุสรณ์อยุธยา, เล่มเก็บ, หน้า ๒๘๘-๓๐๐.

^๒ควอริช เวลส์, เรื่องเก็บ, หน้า ๓๑๔-๓๓๐.

วิधिพลทางการเมืองในรูปของการทำสงครามก็ หรือจัดการปกครองภายใน ให้มีเสถียรภาพก็ ล้วนแต่เป็นไปเพื่อความมั่นคงทางความเศรษฐกิจภายใน ประเทศ

ค. การจัดการทางก่าดังคน บััจจุบันนี้ส่วนหนึ่งที่มีส่วนให้อาณาจักรต่าง ๆ สามารถมีอิทธิพลทางการเมืองได้ ก็คือฐานทางก่าดังคน ซึ่งสามารถจะใช้เกณฑ์เป็นทหารในยามต้องการได้ทันที ในประเด็นนี้มีข้อสังเกตที่น่าพิจารณา คือ บรรดาอาณาจักรต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นั้น มีประชากรจำนวนค่อนข้างน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับที่อื่น ดังนั้นบรรดาผู้ปกครองอาณาจักรต่าง ๆ จึงต้องพยายามรวบรวมก่าดังคนไว้เป็นของตนให้มากที่สุด ทั้งนี้เพราะก่าดังคนเป็นฐานของอำนาจทางการเมืองและทหารเมือง ทั้งยังเป็นฐานทางเศรษฐกิจในแง่การทำกรเพาะปลูก การเกษตร ที่เราเห็นมาตั้งแต่อดีตก็คือ ผู้เป็นใหญ่ในการปกครอง มักจะสร้างระบบที่จะควบคุมก่าดังคนของตนไว้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด ไม่ว่าจะระบบทาส หรือระบบไพร่ก็ตาม ทั้งยังมีมาตรการบางอย่าง ที่จะเพิ่มพูนก่าดังคนของตน ดังเช่นการทำสงครามแต่ละครั้ง มักจะมีจุดประสงค์ในการกวาดต้อนผู้คนไปเป็นของตน มิใช่เป็นการยึดดินแดนหรือเนื้อที่แต่อย่างใด ในอดีตดินแดนแถบเอเชียอาคเนย์ จะมีสงครามแย่งชิงผู้คนอยู่เสมอ ๆ และสงครามเช่นนี้ ก็เห็นได้ชัดจากหลักฐานของประวัติศาสตร์ไทย กล่าวคือกวาดต้อนผู้คนไปเป็นจำนวนมาก

การที่ได้มีการยกทัพไปปราบปรามกวาดต้อนผู้คนจากหัวเมืองต่าง ๆ ก็คือ หรือจะโดยใคร่รับการอ่อนนอมยอมเป็นข้าขอบขัณฑสีมาจากหัวเมืองต่าง ๆ ก็ ล้วนแต่เป็นนโยบายที่จะรวบรวมก่าดังคนไว้ทั้งสิ้น ถ้าเกิดศึกสงครามก็สามารถจะออกหมายเกณฑ์ ให้มาช่วยรบหรือป้องกันอาณาจักรได้ในทันที

^๑ชาลววิทย์ เกษตรศิริ, อำนาจทางการเมืองของอาณาจักรสุโขทัย วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ ๕, เล่ม ๒, (ตุลาคม ๒๕๑๘) หน้า ๖๐-๖๑.

๒.๕ ต้องการปล้นเพื่อเก็บทรัพย์สินสมบัติของฝ่ายศัตรูตลอดทั้งรุกราน

เหตุผลข้อนี้จะเป็นของฝ่ายพม่ามากกว่า แม้จะดูว่าเป็นการกล่าวหาที่ออกจะแรงเกินไป แต่ผู้บันทึกประวัติศาสตร์พม่าเองก็ไคร่บ่นว่า "ในการทำสงครามของพม่านั้น พม่าใซ้ขุบายสร้างเหตุ เช่นการขอให้ไทยส่งช้างเผือกมาให้เป็นบรรณาการ ทั้งในสมัยกษัตริย์ตะเบงชเวตี้และบุเรงนอง ซึ่งลักษณะข้อเรียกร้องเป็นไปในรูปยื่นคำขาดเพื่อทำสงคราม"^๑ โดยที่หาสาเหตุอื่นไม่ได้แล้ว ครั้นเมื่อทำสงคราม ไทยแพะจะโดยยอมอ่อนน้อมหรือรบแพ้กก็ตาม พม่าจ้กต้องฉวยผลประโยชน์ไปให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ดังเมื่อครั้งพระเจ้าบุเรงนองยกทัพมาตีไทยในพ.ศ.๒๑๐๖ เมื่อไทยยอมแพ้ พงศาวดารพม่าบันทึกไว้ว่า

"... กษัตริย์และราชวงศ์ไทยถูกจับไปเป็นเชลย นอกจากนี้ไทยต้องจัดส่งบรรณาการรายปี ประกอบด้วยช้าง ๓๐ เชือก เงินจำนวนหนึ่ง และจัดการอพยพช่างฝีมือ ช่างแกะสลัก นักดนตรี นักแสดง และนักเขียนไปยังพะโค มีวอบรรพทุกพระพุทธรูปทองคำ พรอมควยโคเทียมเกวียน อีกหลายร้อยตัว บรรทุกทรัพย์สินมีค่าจำนวนมาก ติดตามด้วยช่างอีก ๒,๐๐๐ เชือก"^๒

ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ซึ่งบันทึกโดย Jeremias Van Vliet ไคกล่าวถึงทารุณกรรมของเหล่าทหารพม่าไว้ว่า

"... พระเจ้าหงสาวดีไคเผาผลาญปล้นสดมภ์ และทำลายล้างทุกหนทุกแห่งที่พระราชบิดาของพระองค์ (ตะเบงชเวตี้) ยังมีใญ่ทำลายไว้ในคราวก่อน กับฆ่าฟันชาวสยามทุกคนที่ไคพบเห็น"^๓

^๑ หม่อง ทิน ออง, เรื่องเดิม, หน้า ๗๕.

^๒ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, พระราชพงศาวดารพม่า หน้า ๕

^๓ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับเบเรเมียส ฟาน ฟลิต,

พ.ท.ม.ร.ว.ศุภวรัฑย์ เกษมศรี (ผู้แปล), ๒๕๑๘, หน้า ๓๑.

การกระทำเยี่ยงโจรของพม่า ในการทำสงครามกับไทยในคราว
สงครามช้างเผือก และสงครามเสียกรุง พ.ศ.๒๑๑๒ นั้น ยังไม่สร้างความ
เจ็บช้ำน้ำใจของคนไทย เหมือนคราวเสียกรุงพ.ศ.๒๓๑๐ เพราะพม่าทำลาย
ทุกสิ่งทุกอย่างอย่างชนิดที่จะไม่ให้ไทยฟื้นตัวได้ คงพงศาวดารพม่าไถ่เกล้าไว้ว่า

เมื่อกองทัพพม่า เข้าในกำแพงพระนครศรีอยุธยา
ไต่แล้ว ก็จู่เพลิงเผาสิ่งหามหาราชธานีพินาศกวยอิทธิ
อัคนีผลาญ พระบุหากษัตริย์สยามทรงพระนามพระเอกาทศ
ทัสราชานั้น ก็ต้องพิฆาต ในเวลากำลังโกลาหลกัน
...พระบรมศพขบอยู่ไกลประตูพระบรมมหาราชวัง เบื้อง
ตะวันตก พระมเหสีและสนมนาง ทั้งพระราชวงศานุวงศ์
ก็ต้องจับเป็นเชลยทัพ ทรมายศถกการ และกัศตราวุธยห
กันต์ อันเป็นพระราชสมบัติ ก็ขนจากพระราชวังไปเป็น
อันมาก (ที่สุดจนทองคำที่หุ้มพระพุทธรูปองค์ใหญ่ ในวัด
พระศรีสรรเพชญ์ พม่าก็เอาเพลิงสุ่มลอกเอาไป)^๑

ในครั้งนั้นไทยได้เจรจาขอสงบศึก แต่พม่าก็ไม่เปิดโอกาสให้มีการ
เจรจาใด ๆ ทั้งสิ้น แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พม่าต้องการจะทำลายล้าง
อาณาจักรไทยให้ย่อยยับ แต่ทว่ากรรมของพม่าในครั้งนั้น มิได้ปรากฏ
ในหลักฐานทางฝ่ายพม่าเลย

พระสังฆราชาฝรั่งเศส ชื่อตราบากา เป็นคนร่วมสมัยที่ได้พบเหตุการณ์
ในครั้งนั้น ได้เขียนบันทึกเพื่อแสดงให้เห็นความหฤโหดของพม่าในครั้งนั้นว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, พระราชพงศาวดารพม่า หน้า ๑๓๔.

"... เมื่อกรุงแตก สมบัติที่สถิตอยู่ในพระราชวัง และตาม
 วิชาอาaramต่าง ๆ ก็กลายเป็นสิ่งปรักหักพังและเถาถาน
 ไปสิ้น พวกปลาเถื่อนที่โคขัยขณะนี้ ยิ่งแสดงความโกรธ
 แค้นหนักขึ้น เพราะไม่ไ้เก็บทรัพย์สมบัติตั้งความโลภเพื่อ
 ให้หายแค้น พม่าไ้แสดงความทารุณโหดร้าย แก่ชาวเมือง
 ทั้งหลาย ถึงขนาดจับคนมาลงไฟที่สนทหา เพื่อไห้บอกวา
 โจรขอนทรัพย์สมบัติไว้ที่ไหน ทั้งยังนำลูกสาวมาข่มขืนชำเรา
 ไ้ห้องดังตอหนูปีกาควย พวกพระก็ถูกหาว่าขอนทรัพย์สมบัติ
 ไ้ไว้มาก จึงถูกทิ่มแทงควยลูกศรและปลายหอกจนตัวปรุ
 และหลายต่อหลายรูป ถูกตีควยทอนไม้ จนตายคาที่
 วิชาอาaramตลอดจนที่กว้างลวนเต็มไปด้วยซากศพ
 แม่น้ำลำคลอง ก็เต็มไปด้วยซากศพเช่นเดียวกัน"^๑

การกระทำของพม่าต่อไทยในครั้งนี้ แทบไม่น่าเชื่อว่าพม่านั้นถือ
 พุทธศาสนา เพราะพม่าทำลายวิชาอาaram ตลอดจนใช้ไฟเผาตลอดทั้งคำ
 ไปจากองค์พระ รังแกหมู่สงฆ์ตลอดจนทารุณกรรมต่อผู้คน กระทำตัวยิ่งกว่า
 โจรปล้นสมบัติ

สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ไ้ทรงอธิบายต้นเรื่อง "รบพม่า
 ครั้งกรุงธนบุรี" ไว้ความตอนหนึ่งว่า

"... มีคำของท่านผู้ศึกษาโบราณคดีแต่ก่อน มีพระบาท
 สมเด็จพระจุลจอมเกล้า เป็นคน ไ้กล่าวไว้อย่างหนึ่ง
 ว่า พม่าศึกกรุงศรีอยุธยาครั้งพระเจ้าหงสาวดีกับพระเจ้า
 อังวะผัดกัน ครั้งพระเจ้าหงสาวดีมารบพุ่งอุยงกษัตริย์
 แต่ครั้งพระเจ้าอังวะมารบพุ่งอย่างโจร คำที่กล่าวมานี้
 เป็นความจริง จะไ้แปลลงกล่าวเพราะแค้นพม่านั้น
 หามิไ้ เพราะพระเจ้าหงสาวดี มาทำสงครามควย
 ความมุ่งหมายจะเอาไทยเป็นเมืองขึ้น ขยายอาณาเขต

^๑ม. ตูแปง, "วาระสุดท้ายของอยุธยา" ส. ศิวรักษ์(แปล),
 สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔ , ๒๕๑๐ หน้า ๕๗

พม่าให้กว้างขวางอย่างราชาธิราช เมื่อมีชัยชนะ ถึงว่าจะ
 เก็บบริบททรัพยากรและจับผู้คนไปเป็นเชลย ตามประเพณีในการ
 สงครามในสมัยนั้น ก็ยังมีประมาณ ควญปรารภน่าจะปกครอง
 บานเมืองไว สำหรับประทับเกียรติยศต่อไป แต่ครั้งพระเจ้า
 อังวะ ใหญ่กองทัพยกมาตีไทยนั้น หมายแต่จะเอาทรัพยากร
 กับกวาดต้อนผู้คนไปเป็นเชลยไปชดอยู่ในเมืองพม่า ไม่ได้คิด
 จะรักษาเมืองไทยไว้เป็นเมืองขึ้น ควญเทศน์ เมื่อพม่า
 ตีไทยไค จึงเฝ้าเสียทั้งเมืองนอยและเมืองใหญ่ ตลอดจน
 ราชธานีเป็นที่ลุดค^๑

ในการที่พม่าได้ทำลายล้างอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา จนถึงขนาดสร้าง
 ความเจ็บช้ำให้กับคนไทยในยุคนั้น^๒ จนกล่าวกันว่าเป็นกองทัพโจร มีข้อที่น่า
 สังเกตว่า ก่อนที่ราชวงศ์อลองพญาจะได้ปกครองพม่านั้น พม่าเคยเสียอธิปไตย
 ให้กับมอญ เมื่อพื้นตัวขึ้นไคไคโดยมีหมององใจยะหรือพระเจ้าอลองพญาเป็นผู้นำ
 สามารถปราบปรามมอญและหัวเมืองต่าง ๆ ไคอย่างราบคาบ สร้างจักรวรรดิ
 ขึ้นอีกครั้งหนึ่งนั้น ในราชวงศ์อลองพญานี้เมื่อเข้มแข็งขึ้นก็ไคแผ่ขยายอิทธิพลและ
 อำนาจทางการเมืองในลักษณะชาตินิยม คือไคเห็นว่าอาณาจักรไคที่จะเป็นภัยต่อ
 พม่าแล้ว ก็จะทำลายล้างทั้งอาณาจักรและผู้คน ดังในกรณีของมอญ ซึ่งต้องสูญเสีย
 ความเป็นชาติไป เมื่อมาทำสงครามกับไทยก็ไคมีเคาเงื่อนทำนองเดียวกัน แต่
 ไคโดยที่ไคระหว่างเสียกรุง พ.ศ.๒๓๑๐ นั้น พมามีศึกจีนมารุกรานทางภาคเหนือ
 ประกอบกับไทยสามารถฟื้นตัวและรวบรวมเป็นปึกแผ่นไคอย่างรวดเร็ว พม่าจึงไค
 สามารถที่จะทำลายล้างเช่นมอญไค แต่ไคเชื่อว่าพม่าไคมีความคิดที่จะทำลายไทยให้
 เป็นดังเช่นมอญ ดังจะเห็นไคว่าการที่พม่าส่งทัพมาตีไทยอีกหลาย ๆ ครั้ง ในสมัย
 ชนบุรี และรัตนโกสินทร์ ไคโดยเฉพาะอย่างยิ่งไคครั้งศึกเก้าทัพที่พระเจ้าปดุงยกมา
 นั้น เป็นกองทัพพม่าที่ไคยกมาใหญ่กว่าครั้งไค ๆ ในพงศาวดาร เมื่อแพกลับไคแล้ว
 ไคในปรุ่งขึ้นก็ไคกองทัพใหญ่มาตีไทยอีก แต่ไคไคไม่สามารถเอาชนะไทยไค การที่พม่า
 พยายามที่จะทำลายล้างไทยไคครั้งสงครามเสียกรุง พ.ศ.๒๓๑๐ ก็ไค หรือในการที่

^๑ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดโชไชย, ไทยรบพม่า, หน้า ๓๗๗.
^๒ โปรดดู กลอนเพลงยาวของกรมพระราชวังบวร ๆ เมื่อจะไปตีพม่า

พม่าได้ยกกองทัพมาตีไทยในช่วงสมัยธนบุรีและตอนต้นรัตนโกสินทร์ก็ดี สาเหตุ
ประการหนึ่งในแง่ที่จะเสริมสร้างความเป็นจักรวรรดิแต่เพียงผู้เดียวในภูมิภาค
แถบนี้ ก็คือต้องการจะทำลายล้างอาณาจักรและเผ่าพันธุ์ของไทยให้สูญสิ้น
ไปเช่นมอญ นับเป็นโชคดีของไทยที่พม่ามีป้อมปราการที่จะต้องรบกับหัวเมืองใกล้เคียง
ตลอดจนถึงจีน และระยะทางจากพม่ามาพระนครธนบุรีก็ห่างกันพอสมควร
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ไทยเรามีผู้นำที่สามารถ นับแต่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และสมเด็จพระราชวงศ์จักรีบรมราชูปถัมภ์
เป็นอาทิ ทำให้ไทยสามารถสถาปนาความเป็นชาติและมีปีกแผ่นมาจวบจนทุก
วันนี้

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒.๖ ทองการจะกวาดตอนผูกคน

เหตุผลในข้อนี้ค่อนข้างชัดเจน เพราะปรากฏอยู่เสมอ ๆ ว่า ในการทำสงคราม สงครามแต่ละครั้งนั้น จะต้องมีคามมุ่งหมายที่จะกวาดตอนผูกคนตลอดจนครัวเรือนของ ฝ่ายศัตรู จุดประสงค์ใหญ่ของการกวาดตอนผูกคนนั้น แยกได้เป็น ๒ ประการ คือ ประการแรกทองการจะสร้างฐานทางกำลังคนให้มากพอที่จะสนับสนุนอิทธิพลทางการเมืองและการปกครองใด ในประเด็นนี้มีข้อสังเกตที่น่าจะพิจารณา คือ บรรดา อาณาจักรต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นั้น มีประชากรค่อนข้างน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับที่อื่น ดังนั้นบรรดาผู้ปกครองอาณาจักรต่าง ๆ จึงต้องพยายามรวบรวมกำลัง คนไว้เป็นของตนให้มากที่สุด ทั้งนี้เพราะกำลังคนเป็นฐานของอำนาจทางการเมือง และการเมือง ทั้งยังเป็นฐานทางเศรษฐกิจ ในแง่ทำการเพาะปลูก การเกษตร^๑ ประการที่สองการกวาดตอนผูกคนจากฝ่ายศัตรู เท่ากับทำลายฐานทางกำลังคนของฝ่าย ตรงกันข้าม ซึ่งก็เป็นผลให้เกิดความสูญเสียทางการเมืองและเศรษฐกิจไปใน ขณะเดียวกัน ดังนั้นพระมหากษัตริย์ในอดีตไม่ว่าไทยและพม่า ต่างก็ต้องมีพระราชโอบายในเรื่องนี้แทบทุกพระองค์ พระเจ้าตะเบงชเวตตี้ นั้นนอกจากที่มีจุดประสงค์ จะควบคุมกำลังคนแล้ว พระองค์ทรงมีนโยบายที่จะรวมชาติของบรรดาอาณาจักรใกล้เคียงอีกด้วย ดังนั้นจึงทรงผูกน้ำใจมอญ โดยรับเอาอารยธรรมต่าง ๆ ของมอญมาใช้ในพม่า รับชาวมอญเข้ารับราชการในกองทัพให้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาของพระองค์ ควบคู่พระราชโอบายเช่นนี้อาณาจักรพม่าในยุคของพระองค์ จึงมีความเข้มแข็งทางด้านกำลังพลอย่างยิ่ง พระราชโอบายเช่นนี้สืบต่อมาจนถึงสมัยพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนองต่อมา แต่โดยที่พระองค์ทรงฝักใฝ่ในการทำสงครามเพื่อแผ่พระราชอาณาจักรและสร้างจักรวรรดิอันยิ่งใหญ่ให้แก่พม่า ทำให้ต้องเกณฑ์ชาวมอญมาอยู่ในกองทัพเสมอ ๆ ทั้ง ๆ ที่พระองค์ได้ทรงออกพระราชกฤษฎีกาห้ามเกณฑ์แรงงาน ในระหว่างเดือนมิถุนายนถึงกันยายน ซึ่งเป็นช่วงเวลาเพาะปลูก^๒ การเกณฑ์แรงงาน ตลอดจนความบีบคั้นในเรื่องต่าง ๆ ของพม่าที่มีต่อมอญ จึงมีส่วนที่ทำให้มอญหันมา

^๑ชาตวิทย์ เกษตรศิริ, อำนาจทางการเมืองของอาณาจักรสุโขทัย หน้า ๖๐-๖๑.

^๒สุภรณ์ โอเจริญ, ชาวมอญในประเทศไทย ๖ วิทยานิพนธ์, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘, หน้า ๒๒-๒๓.

พึ่งพาไทย ดังใดกล่าวแล้วว่าปัญหาเรื่องกำลังคนเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นทางฝ่ายไทย จึงได้จัดหาแหล่งที่พักและที่ทำกินให้กับชาวมอญเหล่านั้นหลายแห่งด้วยกัน^๑

เมื่อเป็นเช่นนี้ในการทำสงครามแต่ละครั้ง และในการดำเนินวิเทโศบายทางการเมืองผู้นำในอดีตจึงมักจะดำเนินการเพื่อแย่งกำลังคนให้มาเป็นของตนให้มากที่สุด มิใช่เพื่อแสวงหาดินแดนหรือยึดครองอาณาจักรแต่อย่างใด สงครามเช่นนี้เห็นได้ชัดจากหลักฐานของประวัติศาสตร์ทั้งสองฝ่าย เมื่อสร้างฐานกำลังคนได้มั่นคงแล้ว ผู้ปกครองอาณาจักรยังต้องหามาตรการที่จะควบคุมกำลังคนของตนให้มีประสิทธิภาพที่สุดอีกด้วย^๒

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

^๑รายละเอียดเกี่ยวเรื่องเส้นทางอพยพพลออกจกนหลักแหล่งของชาวมอญ ที่เดินทางเข้ามาสู่ไทยนั้น โปรดอ่านจากเรื่องชาวมอญในประเทศไทย , เพิ่งอ้าง.

^๒การควบคุมกำลังคนส่วนหนึ่งอาศัยพระราโชบายทางศาสนา โปรดอ่าน "พุทธศาสนาและการรวมอาณาจักรสมัยต้นอยุธยา" ของชาญวิทย์ เกษตรศิริ ใน วารสารธรรมศาสตร์ , ปีที่ ๖ เล่มที่ ๑ มิถุนายน-กันยายน ๒๕๑๘, หน้า ๓๘-๕๑.